

Výžeň kouř z očí a z mysli prach aneb stále živé mýty a texty Garyho Snydera

„Texty“ odkazují k fyzickému, smyslovému světu každodenních událostí, světu aktuální zkušenosti. Do tohoto světa patří jak ohmatané knihy, tak i přirozený svět, v němž příroda svými silami vtiskává informace do nejrůznějších věcí: stromů, skal či hor. „Mýty“ odkazují ke světu imaginace, jenž obsahuje a uchovává hodnoty z různých kultur.

Hana Khalief Ghani¹

Jsou i oblasti v mysli a výzvy, které nejsou snadno dosažitelné. Napsal jsem jistý počet spíše obtížnějších básní. Ty zpravidla veřejně nepředčítám.

Gary Snyder²

I

Do vědomí českého čtenáře se Gary Snyder dostal zásluhou překladatele a básníka Jana Zábrany (1931–1984), díky němuž u nás více než jinde v Evropě zdomácněli autoři beat generation. Když se pak v 80. letech objevil překlad *Dharmových tuláků* Jacka Kerouaka s hlavní postavou Japhym Ryderem, jemuž byl Gary Snyder předlohou, stal se básník napůl mýtickou postavou, od níž si při jeho dvou pozdějších návštěvách České republiky (1998 a 2007) každý sliboval něco jiného, což vedlo občas k jistým nedorozuměním. Dnes je již naštěstí vnímán především jako významný básník a brilantní esejista.

Kniha *Mýty a texty* (Myths & Texts) je prvním uceleným Snyderovým dílem, ale podivuhodně zralým a již šedesát let aktuálním. Má v sobě nejen mladickou energii a nekompromisnost názorů, na tehdejší věk autora ovšem neobvykle podloženou životní zkušeností a vzdělaností.

Gary Snyder se narodil 8. května 1930 Harold a Lois Wilkie Snyderovým v San Francisku, ale rodina se o dva roky později odstěhovala k Lake City ve státě Washington, kde založila mléčnou farmu. Tam se i narodila dcera Anthea. V roce 1942 se přestěhovali do oregonského Portlandu.

Když se Snyder ve dvaadvaceti letech „vrátil“ do San Franciska, lišil se od většiny ostatních už tím, že to byl typ „kluka z venkova“, se zkušeností („zkušenost! ta droga“³) života na farmě, který od devíti let rád býval v lese přes noc, uměl se pohybovat v horách (v patnácti zdolal horu St. Helens, v sedmnácti se stal členem prestižního klubu Mazamas Mountain Climbers), znal rostliny a od indiánů se nechal rád poučit, aniž by si je nějak idealizoval. Měl za sebou cestu stopem do New Yorku a jako námořník i cestu do Kolumbie a Venezuely. V roce 1950 publikoval časopisecky svoje první básně a na vrcholku Sourdough Mountain v Olympijských prožil svoje satori. Na jaře 1951 ukončil studium na Reed College v Portlandu s titulem bakaláře v oboru antropologie a literatury za diplomovou práci

¹ „The Mythic Mode in Selected Poems from Gary Snyder's Early Landscape Poetry“, University of Baghdad, 2019

² Eliot Weinberger – „The Paris Review Interview“, 1992, in: *The Gary Snyder Reader*

³ Gary Snyder – „Vyhlídkový deník“, *Zemědům*

Rozměry haidského mýtu (The Dimensions of a Haida Myth), v níž rozebírá mýtus *O tom, kdo chytil ptáky ve vesnici svého otce* (He Who Hunted Birds in His Father's Village)⁴. Jedním ze závěrů je, že „staré příběhy, mýty a historky jsou kóany lidské rasy.“

Byl náruživý čtenář i posluchač, k čemuž měl dostatek příležitostí při svých letních brigádách v okolí Spirit Lake ve státu Washington (1943–1945), později archeologických vykopávkách v oregonském Fort Vancouver (1950), odvětvení klád v indiánské rezervaci Warm Springs a čundru v Olympijských horách (1951), pobytu na protipožární pozorovatelně na Crater Mountain v Mt. Baker National Forest (1952) a na Sourdough Mountain tamtéž (1953) – následující rok již přijat nebyl, jelikož byl pro své názory vyhodnocen jako „bezpečnostní riziko“ –, navazování klád pro Warm Spings Lumber Company (1954)⁵, stavbě cest v Yosemitech a čundru v Sequoia National Forest (1955).

O tom, kterým směrem se jeho čtenářský zájem ubíral – a jak se projevil i v psaných *Mýtech a textech* –, svědčí dílčí seznam načtené literatury: Poundovy a Waleyho překlady čínské poezie, *Tao te ťing*, Chuej-nengova *Tribunová sůtra*, Konfuciovy *Rozpravy*, Chan-šanova poezie, upanišady, védy, *Bhagavadgíta*, ale stejně tak *Cantenburské povídky* Geoffreyho Chaucera, William Blake či Thoreaův *Walden* (který poprvé četl až v roce 1952 při pobytu na hoře Sourdough); a kromě Frazerovy *Zlaté ratolesti* svazky antropologů Franze Boase, A. L. Kroebera, Paula Radina, Gézy Roheima, Jaimea de Angulo a mnoha dalších. Navíc měl nadání na jazyky, takže se v letech 1953–1955 věnoval na Katedře východoasijských studií Kalifornské univerzity v Berkeley japonštině a čínštině. O Snyderově šíři zájmů a jeho schopnosti spojovat poznatky z různých stran svědčí i dopis kamarádu Philipu Whalenovi z března 1954: „Ano: všechno, co říkáš o Poundovi, Williamsovi, Eliotovi & Joyceovi je pravda. Ale je tu JEDEN problém: co si počnout s Joycem dnes. Já jsem se spokojil s představou, že k *Plačkám nad Finneganem* je nejlépe přistupovat jako k velké mahájánové sůtre; je to jakási Gandavjúha & skutečně mimo jakoukoliv známou západní literární tradici... Pořád si víc & víc myslím, že poezie je PROCES & měla by být, v buddhistickém slova smyslu, didaktická & smyslová.“⁶

Když se tedy na podzim 1953 ocitl v okruhu umělců Sanfranciské renesance, vedené anarchistou, malířem a básníkem Kennethem Rexrothem (1905–1982)⁷, můžeme jej jen těžko označit za jednoho z „žáků“. Například co se ve skupině v té době značně diskutovaného buddhismu týče, byl to Snyder, kdo v tomto směru dosud odtažitého Rexrothe přiměl, aby se mu začal věnovat.

⁴ Mýtus, zaznamenaný Johnem R. Swantonem ve spise *Haida Texts and Myths* (1905), pojednává o synovi náčelníka, který si vzal za ženu husu. Ta si však nemůže zvyknout na nové prostředí a nakonec odletí zpět ke své rodině. Manžel se jí vypraví hledat, po různých peripetiích se k ní dostane domů na oblohu a zůstává s ní. Tak jako ona nebyla spokojena v pozemském světě, není ani on zcela spokojen ve světě jejím. Je rozhodnuto, že jej Krkavec dopraví zpátky na zem. Je ale příliš těžký, a tak je vysazen na útesu, kde brzy „vydává zvuk jako racek“.

⁵ Je třeba připomenout, že práce v indiánské rezervaci se týkala selektivní, nikoliv holosečné těžby (Timothy Gray)

⁶ *The Gary Snyder Reader*

⁷ Do skupiny jsou řazeni básníci Kenneth Patchen, Robert Duncan, Michael McClure, Bob Kaufman, Jack Spicer, Philip Whalen, Philip Lamantia, Lew Welch a další. Rexroth byl stejně jako Gary Snyder „kluk z venkova“, který prošel nejrůznějšími zaměstnáními a hrdě se hlásil k tomu, že je „samouk“.

Příchod bouřliváků z východu (Ginsberga a Kerouaka⁸) koncem léta 1955, s nimiž se Snyder i Philip Whalen okamžitě skamarádili, vyústil v ono pověstné čtení v Six Gallery 7. října 1955, kde Allen Ginsberg představil svoje „Kvílení“ a Snyder „Svátek borůvek“.⁹ Po čtení se Snyder s Kerouakem nastěhoval do srubu kamaráda tesaře Locka McCorklea v Mill Valley (na úpatí Mt. Tamalpais) v okrese Marin County. V Marin-an¹⁰, jak Snyder srub nazval, se odehrálo množství večírků za účasti Allena Ginsberga, Neala Cassadyho, Kennetha Rexrothe, Petera Orlovskyho, Michaela McClurea, Philipa Whalena, Roberta Creeleyho, Gregoryho Corsa a dalších. Snyder zde dokončoval *Mýty a texty*¹¹ a překládal z čínštiny Chan-šanovy básně, zatímco Kerouac zde prováděl revize románu *Na cestě* (vyšlo v r. 1957), „sbíral“ materiál pro *Dharmové tuláky* (vyšlo 1958) a počátkem května 1956 na Snyderův popud napsal *Písmo zlaté věčnosti*.

Vše skončilo, když 15. května 1956 odplul Snyder do Japonska, celý rok 1957 se plavil po moři – do Kalifornie se vrátil nakrátko v roce 1958 – a po návratu do Japonska v roce 1959 se v USA objevil až v květnu 1964.

Kerouac se v červnu 1956 vypravil na horu Desolation jako hlídač před požáry...

I historie vydání *Mýtů a textů* souvisí s hektičností doby. Ač napsané (1952–1956) jako první, vyšly až po sbírce *Štětování* (Riprap, 1959), jež obsahuje básně z let 1956–1958 (včetně překladů čtyřadvaceti Chan-šanových básní). Nešlo o žádný umělecký či vydavatelský záměr – autor na jaře 1956 svěřil rukopis příteli a básníku Robertu Creeleymu, který mu slíbil, že pro sbírku najde nakladatele, nicméně na rukopis zapomněl a vozil jej několik měsíců v kufru auta.¹²

A tak v roce 1959 v Tokiu vyšla v nakladatelství Origin Press Cida Cormana sbírka *Štětování*, v Americe se prodávala prostřednictvím Ferlinghettiho knihkupectví City Lights. A šla na dračku. Creeley mezitím předal rukopis *Mýtů a textů* básníku LeRoi Jonesovi, majiteli newyorského nakladatelství Totem Press, kde kniha vyšla v roce 1960.¹³

Neprodávala se tak dobře jako *Štětování* – nebyla tak „beatnická“, svým časovým rozpětím vlastně ani současná, svým multikulturním mixem nebyla ani americká ani evropská, vlastně byla spíš protizápadní, a svým zájmem o ne-lidské podivně proti-lidská.

⁸ Když si uvědomíme, co Snyder „stihl“ do svých pětadvaceti let, je zřejmé, že musel na – byť o osm let staršího – veskrze městského Jacka Kerouaka (a nejen na něho) zapůsobit jako zjevení.

⁹ Dalšími účastníky, uváděnými Kennethem Rexrothem, byl Philip Whalen, Philip Lamantia a Michael McClure. Kerouac čtení beletristicky ztvárnil v knize *Dharmové tuláci*. Báseň „Svátek borůvek“ (A Berry Feast) byla zařazena do sbírky *The Back Country* (1968), v češtině vyšla výboru *Tahle báseň je pro medvěda* (Argo 1997).

¹⁰ Název je Snyderovou jazykovou hříčkou – *ma* je čínsky kůň, *rin* háj, *an* v japonštině znamená poustevnu, tedy Poustevna v koňském háji.

¹¹ „Všechno, co jsem doposud měl, jsem rozložil na podlaze. Vylezl jsem na žebřík, abych to seshora viděl vcelku. Pak jsem slezl a básně přeskupil; pročetl je a zvážil, jestli na sebe navazují. Tak jsem objevil případné mezery a během dvou týdnů jsem napsal básně, které ty mezery zaplnily. Vy tomu říkáte polní kompozice.“ (Timothy Gray) Snyder zde ironicky naráží na Olsonův „projektivní verš“ s jeho „composition by field“. Původně se jednotlivé části knihy jmenovaly Háje – Zvířata – Změny / Groves – Beasts – Changes.

¹² V dopise Philipu Whalenovi se v prosinci 1956 z Japonska Snyder ptá: „NĚJAKÉ ZPRÁVY OD CREELEYHO?... Vsadím se, že můj rukopis prodal Metro-Goldwyn-Mayerovi za milion babek a užívá si je na Novém Zélandu.“

¹³ Ve stejném nakladatelství i stejném roce vyšlo i Kerouakovo *Písmo zlaté věčnosti* (The Scripture of the Golden Eternity)

Právě pro těžko rozpletnelné dálněvýchodní a indiánské mytologie a symboly zůstávala i dlouho stranou literární kritiky. Byla prostě zařazena mezi knihy, které se zabývají přírodou. Teprve později se ukázalo, že se jedná o jedno z prvních básnických děl, jež velmi důkladně zpracovává ekologická témata, že jeho význam stále roste a v době ekologických a klimatologických změn se ukazuje, že je současnější, než kdy dřív. Ale ani tak to není pravda úplná.

II

Gary Snyder kdesi řekl, že znalost vědních oborů a básnická imaginace jsou dvě strany jedné mince. V jeho případě to platí doslova. Z vědních oborů, jež mohou tvořit pomyslné dveře k jeho poezii, mluvíme o antropologii, archeologii, historiografii, geologii, geografii, klimatologii, ekologii, lingvistice, religionistice či mytologii. Stejně tak ovšem mohou být oněmi dveřmi anarchismus, horolezectví, sexualita, fyzická práce či prosté vyprávění příběhů. Bývá zmiňován jako ten, jenž ve svém díle propojuje zdánlivě nespojitelné: Východ a Západ, primitivní a moderní, životní prostředí a společnost, fyzickou práci a intelektuální činnost, tělesnou lásku a meditaci, poezii a prózu.

Trvalo poměrně dlouho, než si literární kritika uvědomila, jak pevně jsou *Mýty a texty* zakotveny v historii vývoje angloamerického modernismu, jak jsou pevně svázány se třemi jeho zásadními díly: *Pustinou* (The Waste Land, 1922) T. S. Eliota, *Cantos* (1915–1962) Ezry Pounda a *Patersonem* (1946–1958) W. C. Williamse. Je to zřejmé již ze struktury textu a zacházení s jazykem a se slovy. Kolážovitost (ač bychom měli spíše hovořit o fúzi), strohost, zámlky, oklky, skoky či prudké – někdy až filmové – stříhy, na první čtení těžko rozpoznatelné asociace, analogie, „eliotovsky“ vložené fragmenty textů jiných autorů, williamsovské „rozsekávání věty na drobné úseky“, využívání „mikroskopických výběrů ze skutečnosti“, aniž by se vzdával „hudby slov a rytmičkému zvlnění“,¹⁴ k nimž Snyder přidává někdy až rytmičku jazzovou¹⁵. Více než dost v knize úročí Poundovy koncepty obrazu

¹⁴ Zdeněk Vančura – „Básník přesných obrazů William Carlos Williams“, in: W. C. Williams – *Hudba Pouště*, Odeon, Praha 1964

¹⁵ „Mýcení 12 a Mýcení 14 mají asymetrickou typografii, která napodobuje jazzové disonantní tóny a frázování. Prázdné místo před každým veršem a za ním ilustruje pauzy pro jazzové hudebníky, aby se mohli nadechnout před dalším zadutím do trubky. Způsob, jakým básník ilustruje scény vršení jednoho obrazu za druhým vystihuje skečovou metodu, jak ji představil Kerouac ve své *Víře a technice pro moderní prózu*“ (Henrikus Joko Yulianto – *Performing Ancient Relics as an Evocation of Spiritual and Ecological Awareness in Allen Ginsberg’s “Plutonian Ode” and Gary Snyder’s “Logging 12” & “Logging 14”*, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, vol. 188, Atlantis Press 2019). V polovině 50. let Snyder některé své texty četl za jazzového doprovodu v klubech sanfranciského North Beach, což významným způsobem ovlivnilo i další básníky, např. Roberta Lowella. Opět ve větším rozsahu recitoval s hudbou až při své první návštěvě Prahy v roce 1998 v klubu Hogo Fogo, kde si velmi pochvaloval spolupráci s hudebníky Jiřím Popelem, Ivanem Vránou a Marcusem Godwynem (viz CD *Beatnici v Praze*, Argo, 2001). Snad mu to bylo inspirací i pro zhudebnění části knihy *Mountains and Rivers Without End* v roce 2002.

(image)¹⁶, víru (vortex)¹⁷ a ideogramu¹⁸, díky čemuž má oproti beatníkům, k nimž bývá ze zvyku přiřazován, blíž k Poundovu imagismu či Olsonovu projektivnímu verši.

To vše přitom stojí na jednom ze základních kamenů modernismu – monumentálním etnografickém spisu *Zlatá ratolest* (1890) Jamese G. Frazera (1854–1941), který změnil celý tehdejší (euroamerický) způsob nahlížení na kulturu či civilizaci. *Zlatá ratolest* se stala „mýtickým plánem“¹⁹ Eliotovy *Pustiny* a Frazerovy poznatky o cyklickém čase či významu mýtu prostupují celými Poundovými *Cantos*.²⁰

Snyder v tomto směru učinil „jen“ další logický krok, když do poezie včlenil indiánské, inuitské mýty, písně a šamanské vize, jak je zapsali etnografové a antropologové na přelomu 19. a 20. století, a učinil z nich zcela rovnocenné partnery dílům jak euroamerické, tak dálněvýchodní tradice. Jako Eliot považuje tradici za „vyšší nadosobní řád, který přesahuje jednotlivce a který po staletí vytvářely generace jiných básníků“²¹, a souzní s Poundem, který ve svém „Cantu XCIX“ tvrdí, že „není to dílo beletristické, ba ani jednoho člověka“. V *Mýtech a textech* ovšem čerpá z mnohem hlubší minulosti („Pound nikdy nebyl schopen dospět dál než do starší doby bronzové, to Olson dospěl aspoň k pleistocénu.“²²), protože „ve světě folklóru a mytologie je... tradice moudrosti..., sice zpola pohřbená, ale básníci ji dokážou vykopat, což antropologové nemohou nebo toho nejsou schopni.“²³ Snyder se (s odkazem na knihu *Mluví Černý jelen*) uchyluje k indiánské tradici proto, že „hovoří o určitých věcech, které nemají nic společného s judeo-křesťanskou a téměř nic s hinduisticko-buddhistickou tradicí. Všechna velká náboženství civilizovaného světa se primárně zaměřují na člověka.“²⁴

Proto *Mýty a texty* nevypráví Snyder–básník (ač tu najdeme i pasáže autobiografické), Snyder je ve většině případů „jen“ interpretem, texty se objevují skrze něj, jak píše v úvodu ke knize. Autory jsou jak lidé (básníci, ale i malíři, šamani, císařové, revolucionáři, dřevorubci, tuláci, poutníci, milenci, indiáni, buddhové minulí i budoucí), tak i ne-lidé (medvědi, jeleni, ptáci, velryby, žábronoši, slávky) – tedy migrující tvorové, přičemž rozdíl brzy mizí, jelikož „lidé jsou mezi nimi jen jedním z druhů“²⁵ –, ale i Příroda sama: dolů strání se valící kameny, bleskem zažehnutý požár, ztuhlý výron lávy či kmínky nových borovic vyrůstající na

¹⁶ Podle Poundovy definice: „Intelektuální a emocionální komplex v časovém okamžiku“, Josef Jařab – „Imagisté – průkopníci moderní poezie“, in: *Imagisté*, Fra, Praha 2002

¹⁷ „Vír je bod maximální energie... Veškerá živoucí minulost, minulost, schopná života v budoucnosti, se naplňuje ve víru, TĚ.“ Mario de Micheli – *Umělecké avantgardy dvacátého století*, SNKLU, Praha 1964 (překl. Vladimír Mikeš), a Jakub Guziur – *Mythus Ezry Pounda*, Periplum, Olomouc 2004

¹⁸ Fragmentární kompozice obrazů sjednocená významotvornou ideou, nebo komplexem ideí (viz Jakub Guziur – *Mythus Ezry Pounda*)

¹⁹ Martin Hilský – „Poznámky“, in: T. S. Eliot – *O básnících a básnictví*, Odeon, Praha 1991

²⁰ *Zlatá ratolest* významně ovlivnila směřování mnoha dalších spisovatelů a básníků (W. B. Yeats, Robert Graves, James Joyce, D. H. Lawrence, Ernest Hemingway, ale též Jim Morrison či H. P. Lovecraft), psychologů (Sigmund Freud a Carl Jung), mytologů (Joseph Campbell) a filosofů (Ludwig Wittgenstein).

²¹ Martin Hilský – „Řád, tvar a význam: Eliotova *Pustá země*“, in: T. S. Eliot – *Pustá země*, Protis, Praha 1996

²² Christopher Beach – „Pound's Words in Their Pockets: Denise Levertov and Gary Snyder“, in: *ABC of Influence: Ezra Pound and the Remaking of American Poetic Tradition*, University of California Press, 1992

²³ James W. Kraus

²⁴ tamtéž

²⁵ Timothy Gray

vykáceném či spáleném svahu jsou jejím jazykem, jejím vyprávěním. Báseň (proces) by se děla, děje a bude dít s lidmi i ne-lidmi i bez nich.

Dalším významným krokem „za“ Eliota a Pounda je Snyderovo přihlášení se k regionálnímu, lokálnímu, místnímu. Zatímco Eliot ve své *Pustině* předkládá obraz „chaosu, zmaru, smrti a nicoty“²⁶ evropské civilizace a Pound se v *Cantos* snaží po zhroucení kultury „napsat Ráj“ či „obnovit civilizaci“, přičemž bere na svá bedra zodpovědnost za celý svět, Snyder se snaží pochopit „ducha toho, co to znamená být na tom kterém místě...“, což ve skutečnosti znamená ucelený bio-regionální systém, od oblaků až po tlející listí“²⁷. „Moje místo na zemi je tam, kde poznám většinu ptáků a stromů a kde zhruba poznám, jaké počasí bude právě teď, co se právě teď může stát v tomhle koutě světa a kde jsem strávil dostatek času, abych jej poznal důvěrně a na vlastní kůži.“²⁸

Snyder je bytostný básník Dalekého západu (Pacific Rim), tedy té oblasti USA, v níž evropská kultura byla ovlivněna a konfrontována s kulturami Dálného východu (Čína, Japonsko) a kulturami indiánskými.²⁹ Proto u něj hraje důležitou roli šaman, ústřední postava indiánské kultury: „Šaman-básník je jednoduše člověkem, jehož mysl snadno dosahuje všemožných jiných stavů a životů a jenž zhudebňuje sny“³⁰. Tím dává Snyder poezii mnohem širší význam, než jí přikládal Eliot, protože překračuje hranice náboženství, civilizace i společenských pravidel a ocitá se „tam za“ – tam, kde se nachází nevědomé. „V šamanově světě jsou divočina a nevědomí analogické: ten, kdo zná jedno a cítí se v něm dobře, bude jako doma i v druhém.“³¹ Od šamana navíc „nejsou příliš daleko“³² filosof a básník–jógin.

Snyder předkládá člověku poloviny 20. století nové, přesněji obnovené vnímání toho, co je příroda a divočina. Ač Pound s odkazem na Konfucia hovoří o nutnosti „úzkého sepětí člověka, přírody a jazyka“³³ a Williams hovoří o nutnosti pěstovat své kořeny v rodné půdě, je pro ně, stejně jako pro ostatní, včetně Carla Sandburga či Walta Whitmana, rodnou půdou převážně město, anebo příroda vždy v nějakém vztahu k člověku, člověku přizpůsobená, člověkem obhospodařovaná či dobývaná, případně sloužící jako metafora, mýtický obraz mezilidských či společenských vztahů, v čínské a japonské poezii pak často jako ideální příklad harmonie, především pro ty, kdo se odevzdali „cestě“, tao. V Eliotově *Pustině*, pokud se děj neodehrává ve městě, je příroda (zahradka, moře či poušť) mýtická, bájná, biblická či upanišadová. Těžko budeme v dílech těchto básníků hledat přírodu ponechanou samu sobě.

Snyderova příroda je skutečná, divoká, byla tu, je a bude, vždy si proklestí vlastní cestu. Takovou zobrazuje ve své poezii i Robinson Jeffers, pro jehož Přírodu/Divočinu je člověk destruktivním elementem. Jeffersovo zklamání chamtivou a válek chtivou civilizací jej

²⁶ Martin Hilský – „Řád, tvar a význam: Eliotova *Pustá země*“

²⁷ Gary Snyder – *Staré cesty*, Volvox Globator, Praha 1995, překl. Alexandra Hubáčková a Renata Vystrčilová.

²⁸ Eliot Weinberger – „The *Paris Review* Interview“

²⁹ Teritorium *Mýtů a textů* je zúženo na dlouhou část severo-j jižního území západního pobřeží USA – od kalifornského Big Sur po jihovýchodní část Aljašky, v pozdějších dílech je ovšem „doma“ u Snydera rozšířeno i na území od Hokkaido po Tchaj-wan.

³⁰ Gary Snyder – „Poezie a primitivní“, *Zemědům*

³¹ Gary Snyder – „Jógin a filosof“, *Zemědům*

³² tamtéž

³³ Jakub Guziur – „Konfucius Pound“, *Revolver Revue* 64/2006

vedlo k *inhumanismu*, čímž míní nutnost člověka „vymanit se z konvenční lidskosti, aby zažil skutečný vztah s božskou krásou věcí, zbavenou všech omezení daných lidským egocentrismem“³⁴. Jeffers v lednu 1929 v dopise příteli napsal: „Nemůžeme civilizaci vrátit zpátky, přinejmenším dokud se nezhroutí, a naši potomci budou muset vyvinout nový druh přirozenosti – budou se muset ‚vytrhnout z lidství‘, nebo povážlivě trpět. Nejspíš obojí.“³⁵ Jak charakterizuje Patrick Murphy: „Apokalypsu Jeffers chápe pro ukončení humanismu jako zásadní a příchod inhumanismu je považován za běžnou součást přirozeného vývoje. Kataklyzma a zkáza tedy zůstávají u Jefferse milenialistické, duchovně očištné a vykupitelské; u Snydera je jejich očištná funkce snížena na součást vyváženého procesu obnovy.“³⁶ Snyder s Jeffersem souhlasí v názoru, že člověk je vytržen z přírody, a dokud nezmění svou filosofii, žádná změna nastat nemůže, nemyslí si ovšem, že je třeba čekat na fénixe vylíhnutého z popela apokalypsy, ale že je možné utvářet novou kulturu ve slupce té staré. Snyder je přesvědčen, že ono ne-lidské/divoké/přírodní/přirozené není od člověka odděleno, jak se to mnohdy jeví, ale že v člověku stále setrvává a lze je probudit³⁷. *Mýty a texty* tak lze přijmout i jako otevírání „brány vnímání“ v huxleyovském smyslu.

Podobnou polemiku vede i s H. D. Thoreauem, za jehož následovníka bývá v tomto ohledu považován. Thoreau ve své *Chůzi* vyhláší, že chce „pohlížet na člověka spíše jako na obyvatele či nedílnou součást Přírody než jako na člena společnosti“. Ale když žádá: „Dejte mi divokost, jejíž pohled nesnese žádná civilizace,“³⁸ Snyder v návaznosti právě na *Mýty a texty* namítá: „Takovou určitě není těžké najít. Těžší je představit si civilizaci, která by pohled divokosti snesla... My potřebujeme civilizaci, která umí plně a tvořivě žít v souladu s divokostí...“³⁹

Protože přes všechno, co zde bylo řečeno, v *Mýtech a textech* jde především o člověka. O člověka, který se vymknul z přirozeného řádu věcí – v buddhistickém smyslu z Indrový sítě, v níž všechny příčiny a následky v minulosti, přítomnosti a budoucnosti jsou jeden celek a všechny věci a jevy jsou vnitřně propojeny; dnes můžeme hovořit o principu Gaia, „představy celé planety jako jednoho organismu“⁴⁰ –, který uvěřil nejen, že je pánem světa, ale že je jeho tvůrcem, když už nemůže být stvořitelem. Snyder poctivě hledá, kdy se tak stalo a proč.

Rozchází se s křesťanstvím jako ideologií, jež přineslo teorii o nevyčerpatelných přírodních zdrojích, ale nikoliv s Ježíšovým poselstvím lásky – jen si myslí, že kdyby hovořil i o ne-lidském světě, mnoha živočišným druhům by dnes nehrozilo vyhubení.⁴¹ Rozchází se i s

³⁴ Johanna Hoorenman

³⁵ Robinson Jeffers – *Maják v bouři*, Československý spisovatel, Praha 1983, překl. Kamil Bednář

³⁶ Patrick Murphy – „Beyond Humanism – Mythic Fantasy and Inhumanist Philosophy in the Long Poems of Robinson Jeffers and Gary Snyder“ *American Studies*, Vol. 30, No. 1 (Spring 1989)

³⁷ Kořenem slova Buddha je indoevropské *beudh*, procitnout, probudit.

³⁸ Henry David Thoreau – „Chůze“, in: *Toulky přírodou*, Paseka, Praha – Litomyšl 2010, překl. Jan Hokeš

³⁹ Gary Snyder – „Etiketa svobody“, in: *Praxe divočiny*, Maťa & DharmaGaia, Praha 1999, překl. Luboš Snížek

⁴⁰ Joseph Campbell & Bill Moyers – *Power of Myth*, Doubleday, New York 1988

⁴¹ „Křesťanství si cením na několika úrovních. Jedna z nich je archetypální úroveň a idea obětovaného a umírajícího Boha. Toho si cením jako hlavní mytologické ideje. A také si cením křesťanství jako pokusu

Konfuciovým učením („... je třeba dopřát lidu dostatek potravy a spravedlnosti, aby se předešlo revoluci, ale i tak ho držet pod palcem.“⁴²) a přiklání se k buddhismu Čisté země, jež je dle Alana W. Watse „zcela jasně odnoží doktríny Bódhisattvy, která říká, že pravým dílem osvobozeného člověka je osvobození všech ostatních bytostí pomocí *upája*, neboli „vhodných prostředků“⁴³. Poundovo celá jeho *Cantos* završující zvolání: „Být lidmi, ne ničiteli,“ Snyderovi nestačí.

A tak na troskách pohanství (odkazů na Velkou Matku), křesťanství, konfuciánství a marxismu, s anarcho-pacifistickým postojem a s pomocí praktických znalostí indiánů, šamanství, poezie, metafyziky a sebekázně buddhismu „črtá nový mýtus“, ideu člověka nového, prošlého ohněm znovuzrození, člověka, jenž dokázal změnit svůj úhel pohledu a začíná vidět svět v širších souvislostech. Jak shrnuje Christopher Beach: „Buddhistická ideologie jako alternativa k západním náboženským normám; indiánská mytologie jako alternativa k bělošským mytologickým systémům; ekologicky založené teorie o planetě a lidském druhu jako alternativa k teoriím socioekonomickým, politickým a historickým; a kulturní primitivismus jako alternativa k tradičnímu chápání západní historie.“⁴⁴

Prvními kroky k nápravě, návratu do Indrový sítě je neublíživání (*ahimsá*), úcta k ostatním formám života, potlačení vlastního ega. Podmnožinou toho všeho je revoluční – v 50. letech 20. století – snaha probudit „ekologické vědomí“, přičemž konečným „cílem Revoluce je Transformace“⁴⁵. Jak podotýká Bob Steuding: „Když čtou lidé Snydera, musí přehodnotit svoje vžitě pojmy, jelikož pro Snydera je člověk prostě „kožený uzlík ulpívání““. Podle Leea Bartletta⁴⁶ lze v tomto smyslu nahlížet na *Mýty a texty* jako na monomýtický příběh, epos o přerodu nevědoucího hrdiny ve vědoucího, transformovaného, přesně podle Campellovy definice monomýtu: odchod – iniciace – návrat.

Vytrženost současného člověka z přírody je v „Mýcení“ vykreslena obrazem dravého, „průmyslového“, drancujícího a k přírodě nepřátelského přístupu, což je – jak již bylo řečeno – vnějším projevem devastačního působení antropocentrických ideologií, křesťanství a konfuciánství. Kontrastem k tomu jsou pohanské či „primitivní“ rituály respektující jak cyklické plynutí času (umírání a rození), tak přírodní a „nadpřirozené“ síly, což se projevuje v úctě k jiným formám života, v udržování předevidy, ustrojení, „fungování“ přírody, kde jeden každý mravenec, jeden každý pták má svoji cenu a svůj význam.

„Lovení“ dál rozvíjí kontrast ve vztahu „civilizovaného“ a „primitivního“ člověka ke zvířatům a připomíná buddhovskou podstatu všech živých tvorů. Souvisejícím tématem je vděčnost. Pro tzv. přírodní národy jsou všichni tvorové „lidé“. Lidově řečeno – k „lidem“ se budete chovat jinak než k nějakému „hloupému stvoření“. Proto velký důraz na rituály při a

humanizovat stát a klást duchovní hodnoty proti monolitické represi Římského impéria. A víte, že Římským impériem je dnes cokoliv...“ in: James W. Kraus

⁴² Gary Snyder – „Vyhlídkový deník“, in: *Zemědům*

⁴³ Alan W. Wats – *Cesta zenu*, Votobia, Olomouc 1995, překl. Petr Jochmann

⁴⁴ Christopher Beach – „Pound's Words in Their Pockets“

⁴⁵ Gary Snyder – „Poezie a primitivní“, *Zemědům*

⁴⁶ Lee Bartlett – Gary Snyder's „Myths & Texts“ and the Monomyth“, *Western American Literature*, Vol. 17, No. 2 (SUMMER 1982), pp. 137-148

po „úspěšném“ lovu a následném využití těla zabitého/Přírodou darovaného zvířete, proto ty zmínky o výrobě šípu či lžíce.

Žďáření bývá označován postup pro získávání zemědělské půdy vypalováním. Dělo se tak od samého počátku zemědělství a děje se z hrubě zjištěných důvodů v amazonském pralese dnes. V češtině má možná poněkud pejorativní, destruktivní nádech, ale zde je míněno „žďáření“ ve smyslu očistné síly, která spaluje vše staré a umožňuje růst novému a mladému. V ekologickém smyslu je pasáží o znovuzrození přírody prošlo katastrofou. Hinduisticky chápaný očistný oheň je ale iniciací, zasvěcením člověka, který si nejdříve musí projít pekelnými mukami hledání na cestě k osvícení. V buddhistickém slova smyslu odkazuje k Buddhově „Rozpravě o ohni“. Je „návodem“ na zrození našeho nového „já“ uhašením „plamenu vášně, plamenu nenávisti, plamenu zaslepenosti“⁴⁷. Uvědoměním si svých chyb, své nedostatečnosti, svého egoismu, přehodnocením přístupů ke světu a všem bližním se můžeme my všichni stát Maitréjou (dosl. „prodchnutý přátelskou něhou“), budoucím Buddhou.

Snyderův příklon k buddhismu při hledání „správného“ postoje ke světu souvisí s jeho zájmem o studium buddhismu džódo šin-šú („Pravá škola Čisté země“) a s činností v Berkeleyjské buddhistické církvi. Z toho důvodu ve třetí části *Mýtů a textů* již řídnu ozvuky indiánské tradice, což později v jednom rozhovoru Snyder vysvětluje tím, že už počátkem 50. let „věděl, že než staří Paiutové nebo Šošoni ve východním Oregonu jsou mi mnohem otevřenější zenové kláštery v Japonsku, protože otevřené být *musí* – takový mahájánový buddhismus prostě je. [...] Indiánská spirituální praxe je velmi vzdálená a je extrémně těžké do ní proniknout..., protože je to praxe, do které se člověk musí narodit. Její smysl není kosmopolitní. Univerzální je možná obsah, ale musíte být Hopi, abyste mohli následovat cestu Hopiů.“⁴⁸

Mýty a texty jsou určujícím dílem pro další vývoj Snyderovy poetiky. Důležitým a vskutku novátorským počinem je již zmiňované předání hlasu samotné Přírodě. Přírodě v její divoké podobě, „krev na zubech a drápech“, ale zároveň přírodě krásné, nezdolné, logické a praktické a především vědoucí. Odtud pochází i pozdější koncept Snyderovy poezie, ovlivněný pracemi ekosystémového ekologa Eugena Oduma (1913–2002), vnímání tzv. drobných energií, jež tvoří oddíl pozdější sbírky *Nic, co by nemohlo zůstat na dešti* (Left Out in the Rain: New Poems 1947–1985, 1986).

Po revolučních 60. letech, kdy se stal Snyder spolu s Timothyem Learym, Allenem Ginsbergem a Alanem W. Wattsem jedním z guru, se pokusil ve sbírce *Želví ostrov*⁴⁹ (Turtle Island, 1974), za kterou získal v roce 1975 Pulitzerovu cenu, předložit Američanům platformu, na níž by se mohli shodnout všichni – bez rozdílu rasy, náboženství či společenského postavení –, „bytí v místě“: „Země, planeta sama, je také živou bytostí – kráčí jiným tempem. Běloši, černoši,

⁴⁷ Buddha – „Rozprava o ohni“

⁴⁸ Peter Barry Chowka – The East West Interview, 1977, in: *The Gary Snyder Reader*.

⁴⁹ Indiánský název pro kontinent Severní Amerika

Mexičani a ostatní, kteří přistáli u těchto břehů, ti všichni sdílejí tento názor v nejhlubších rovinách svých starých kulturních tradic – afrických, asijských i evropských. Vraťme se zpátky k těmto kořenům a spatříme naši starodávnou pospolitost, a pak dělejme vše pro to, abychom mohli být na Želvím ostrově spolu.“⁵⁰

Z dnešního pohledu to byl možná příliš idealistický pokus, přesto výpad přišel z poněkud nečekané strany. Indiánský autor Geary Hobson nařkl Snyderovy nástupce (např. Genea Fowlera, Jima Codyho, Normana Mosera a Barryho Gifforda – nikoliv Snydera samotného) v roce 1974 z „kulturního imperialismu“ za využívání indiánského jazyka, z iniciování vlny „bílého šamanismu“ a zájmu o kojota hnutím New Age, aniž by mělo jen trochu uznání pro současné indiánské autory jako Simon J. Ortiz, Leslie Marmon Silko a N. Scott Momaday, kteří se tématu věnují autentičtěji. Silková ovšem Snydera a básníka Jeromea Rothenberga následně obvinila z plagiátorství indiánské poezie a Snydera kritizovala za údajně zmatený názor, že „země patří sama sobě“, ačkoliv její země byla ukradena bílými osadníky.⁵¹

Myslím, že se jednalo o nepochopení Snyderových snah o skloubení buddhismu a moudrosti původních Američanů, snad i o jistou žárlivost, že indiánským autorům se hlubší zájem o tato témata u neindiánských čtenářů vzbudit nepodařilo. Přesto přímých odkazů na indiánské mýty v další Snyderově tvorbě již tolik nenajdeme. Co se týče filosofického podhoubí jeho poezie, než s nějakou autocenzurou to souvisí s jeho buddhistickým přesvědčením.

Přímo navazující na *Mýty a texty* jsou *Hory a řeky bez konce* (Mountains and Rivers Without End), pásmo básní, jež začal Snyder psát bezprostředně po ukončení *Mýtů a textů* v roce 1956 a přes publikování dílčích částí v roce 1965 a 1970 je za dokončené uznal až v roce 1996.

Základním rozdílem mezi oběma knihami je záměr nalézt strukturu „vyprávění“, jež by v sobě neobsahovala „pouze“ „snahu vypořádat se s výzvou, jak propojit fyzický život s vnitřními světy“⁵², jak tomu bylo u *Mýtů a textů*, ale jež by dokázalo navíc skloubit „současnou poezii, současný tanec, hudbu vystavěnou kolem předčítané dlouhé dramatické básně s hudebníky a možná i tanečníkem“⁵³. Plyne to ze Snyderova celoživotního okouzlení japonským divadlem nó. Odkazy na něj jsou znát již v *Mýtech a textech* – ovlivněny Ezrou Poundem –, ale první živé představení zhlédl až po svém příjezdu do Japonska v červnu 1956. Jak píše ve svém doslovu k vydání *Hor a řek*: „Nó je sice zemité, ovšem dokonale vybroušené

⁵⁰ Gary Snyder – *Tahle báseň je pro medvěda*, Argo, Praha 1997, překl. Luboš Snížek

⁵¹ Mark Shackleton – „Whose Myth is it Anyway? Coyote in the Poetry of Gary Snyder and Simon J. Ortiz“, in: William Blazek & Michael K. Glenday (ed.) – *American Mythologies: Essays on Contemporary Literature*, Liverpool University Press, 2005

⁵² Gary Snyder – „Vznikání Hor a řek bez konce“, in: *Hory a řeky bez konce*, Maťa, 2007, překl. Luboš Snížek

⁵³ Dopis Philipu Whalenovi z 8. března 1957, in: Anthony Hunt – *Genesis, Structure, and Meaning in Gary Snyder's Mountains and Rivers Without End*, University of Nevada Press, Reno & Las Vegas 2004

umění vysoké kultury, která má ve svém rodokmenu šamanské představení, dramatické umění, jež prostřednictvím hlasu a tance vyvolává duchovní světy...“⁵⁴

Ale to už je jiné téma.

Pro Snyderovu poezii vždy platí, že se můžeme nořit do jejích zákoutí a vyslyšet Eliotovu výzvu stát se luštitelem „symbolů... v duchovně vyprázdněném světě...“, ptát se „po jejich smyslu, [dávat] je do kontextu a [přinášet] tak vláhu vyprahlým semenům významu“⁵⁵, anebo se prostě oddat jejímu smyslovému působení. Neboť „netřeba mnoho světla k příběhům vyprávěným za noci“⁵⁶.

„Možná se změníme.“

I. bosch, říjen 2020

Základní použitá literatura:

Abbott, Keith Kumasen – „Gary Snyder’s *Myths and Texts*“, The New Black Bart Poetry Society “for those who think poetry is still a crime” Blog, 17. 3. 2018

Gray, Timothy – *Gary Snyder and the Pacific Rim: Creating Countercultural Community*, University of Iowa Press, Iowa City 2006

Hoorenman, Johanna – „Imagism, Hunting and Mythology in the Animal Poetry of Gary Snyder“, in: *Writing ‘that animal darkness’: Galway Kinnell, Gary Snyder, James Merrill*, School of English at the University of Dublin, Trinity College, 2010

James W. Kraus – „Gary Snyder’s Biopoetics: A Study of the Poet as Ecologist“, University Microfilm International, Ann Arbor, Michigan, 1986

Nayak, Raghavendra – „Green Comes out of the Ground: An Ecocritical Perspective in Gary Snyder’s *Myth & Texts*“, in: *International Journal of English Language, Literature and Humanities*, Volume III, Issue IV, June 2015

Snyder, Gary – *Zemědům*, Maťa a DharmaGaia, Praha 2010, překl. Matěj Turek

Steuding, Bob – *Gary Snyder*, Twayne Publishers, Boston 1976

The Gary Snyder Reader: Prose, Poetry, and Translations 1952–1998, Counterpoint, Washington, D.C., 1999

Yavorsky, Gregory P. – *Four Changes: The Poetry of Gary Snyder*, Department of English, McGill University, Montreal, 1975

⁵⁴ Gary Snyder – *Hory a řeky bez konce*

⁵⁵ David Vichnar – „Který z nich byl ‚Il miglior fabbro‘? Ezra Pound, T. S. Eliot a jejich ‚zpěvy o pusté zemi‘“, 2009, <http://www.iliteratura.cz/>

⁵⁶ Gary Snyder – „Stories in the Night“, *This Present Moment*, Counterpoint, Berkeley 2015.